

Lof van het onkruid

Y. Koster-Dreese

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Dit essay wordt u aangeboden door de RMO

Lof van het onkruid

Godlof dat onkruid niet vergaat.
Het nestelt zich in spleet en steen,
breekt door beton en asfalt heen,
bevolkt de voegen van de straat.

Achter de stoomwals valt weer zaad:
de bereklauw grijpt om zich heen.
En waar een bom zijn trechter slaat
is straks de distel algemeen.

Als hebzucht alles heeft geslecht
straalt het klein hoefblad op de vaalt
en wordt door brandnetels vertaald:

'gij die miljoenen hebt ontrect:
zij kómen - uw berekening faalt.'
Het onkruid wint het laatst gevecht.

*Ida Gerhardt,
uit: Vijf Vuurstenen, Athenaeum-Polak & Van Gennep,
Amsterdam, 1974*

Ik hoor hier, ik voel me hier thuis. Ik ben gewoon de buurvrouw. Dit zijn de mensen die ik tot mijn naasten reken, die mijn taal verstaan, mijn cultuur delen. We hebben een soort 'samen' als het om mooi en lelijk gaat.

Ik voel me betrokken en verantwoordelijk voor wat hier gebeurt. Het ruikt ook naar eigen: een vreemde mengeling van zompige poldergeur en schitterende eigen weidsheid. In het buitenland ben ik traceerbaar als iemand die bij 'ons' hoort. Onze gezamenlijke trots mag ik delen, maar herkennen en delen jullie mijn treurnis wel? Ik herken me niet in waar ik ben. Jullie zijn niet als ik. Mijn manier van zijn dient niemand tot voorbeeld.

Geen enkel beeld is mijn spiegelbeeld. Mijn bestaansvorm is publiekelijk ongewenst verklaard en wordt bestreden, hersteld of voorkomen. Bijna niets uit mijn omgeving is een reflectie van wat ik in mijn leven echt wezenlijk vind. Hoe kan ik in vredesnaam vinden dat ik hoor waar ik ben, zonder herkenning of weerspiegeling? Ik hoor hier niet, ik voel me hier niet thuis. Ik ben die vreemde van op de hoek.

Nu wil het heerlijke toeval dat ik een hartstochtelijk liefhebber van het leven ben. Geen kreukel zo scherp, of ik wil hem aaien. Geen deuk zo onverwacht, of ik wil hem verkennen. Geen beweging zo traag, of ik wil de verplaatsing voelen. Mag ik u meenemen op een verkenning?

Niemand zei ooit: als ik later groot ben, dan word ik lekker mank. Je bent je als kind natuurlijk niet echt bewust van het feit dat je niet 'mastrevenswaardig' bent. Je weet dat je afwijkt, maar dat speelt in je dagelijkse leven amper een negatieve rol. Je voelt je alleen maar anders, maar je weet niet dat je één van de weinigen bent die zich zo voelen. Je probeert op jouw manier te scoren om erbij te horen.

Mijn ontbottend lijf deed altijd pijn. En wie er ook aan mij zat (dokter, zuster, therapeut), altijd deed het zeer. Alleen 'haartjes aaien', zo 's avonds voor het slapen gaan, dat was lekker. De relatie tussen mijn lijf en anderen is

lang verstoord geweest. En is dat misschien nog wel. Omdat ik altijd op mijn hoede was voor pijn of zwakte is het leren genieten er lang bij ingeschoten.

Ik heb me toen niet gestoord aan het 'hé dikke' of 'hallo manke'. Dat waren gewoon feiten. Ik speelde dat spel net zo hard mee richting roodharigen, brildragenden of spraakgestoorden. Wat me wel opbrak was, dat ik op school en in de buurt wel erg uniek bleek. Ik kon me met niemand identificeren. Niemand van de kinderen, de onderwijzers, de ouders was zo kreupeel en lag zo vaak in het ziekenhuis. De manke Piet in de buurt was zo'n deerniswekkend figuur, dat ik me daar helemaal niet mee identificeerde. In de schoolboekjes kwamen geen manke kindertjes voor, de prille televisie kwam niet verder dan bedelen voor de slechtbedeelden en de net opkomende jeugdbladen waren een tentoonstelling van jong, gezond en veelbelovend.

Ik vraag me nu ook af of ik me wel had willen associëren met andere 'kindjes met makke'. Dat had ik helemaal niet geleerd, dat had niets met mij te maken. Ik was tenslotte gewoon een kind opgroeiend in zo'n omgeving waar ook voor mij de maat der dingen niet anders was dan die van de andere

Begin 1997 vertoonde één van de publieke omroepen een reportage uit de U.K. over een plastische chirurg die 'mongoolse kindertjes' afhielp van hun typische uiterlijk. De tong werd korter gemaakt, zodat hij niet steeds kwijlend uit de mond hing, en de ooghoeken werden opgetrokken, zodat het kind er minder mongools uitzag. Er waren geen medische redenen voor deze tamelijk pijnlijke en ingrijpende handelingen. De arts deed het, overigens met volle overtuiging en met de toestemming van de ouders, zodat het kind wat minder uit de toon zou vallen. Tenslotte was het eenvoudiger om het kind wat normaler te laten lijken, dan om de andere kinderen wat normaler met dit kindje om te laten gaan.

kinderen. Was ik dan beter af geweest in een school vol andere gehandicapte kindjes? Ik denk het niet. Nu groeide ik toch min of meer onbelemmerd net als anderen op. Een klasje 'ander onderwijs' had toch ook geen positief zelfbeeld opgeleverd. Hooguit bevestigend dat ik inderdaad anders was. Zonder dat die uniciteit als prettig en nastevenswaardig zou worden gezien. Overigens, om elk misverstand te voorkomen: ik heb een heerlijke maar wel wat bijzondere jeugd gehad. Een gezin dat het beste in je naar boven haalt en onvoorwaardelijk achter je staat, is het mooiste en kostbaarste wat een kind naar mijn idee kan overkomen.

Ik bleek uiteindelijk mijn eigen strengste beoordelaar. Ik wilde zo graag meedoen aan wat gebruikelijk was, aan wat zo hoorde. Natuurlijk kreeg mijn moeder in mijn zeer jonge jaren van een klant bij de groenteboer te horen eens contact op te nemen met een arts, want zulke kromme beenpjes konden toch niet goed zijn. Terwijl ik vanaf week 1 een trouwe bezoeker van ziekenhuis en orthopeed was. Het hersteltraject was al tamelijk jong voluit ingezet. Maar niemand sprak me aan op mijn handicap. Niemand vertelde me dat ik gehandicapt was. Ik was gewoon dat meisje dat niet kon lopen en dat vaak in het gips zat. Al het sleutelen aan mijn lijf was gewoon een onderdeel van mijn leven en werd gek genoeg niet in relatie met mijn handicap gebracht. Het zou jaren duren voordat ik in staat was dat waardesysteem los te laten. Het zou jaren duren voordat ik stopte mezelf te ontkennen en begon mijn verschijningsvorm als waardevol te zien; mijn manier van leven als een respectvol leven te beschouwen. Uiteindelijk ben ik twee maal gehandicapt geraakt: 1 keer bij geboorte en 1 keer bij bewustwording!

Vooral als je wat ouder wordt en je omgeving zo bepalend is voor je verdere ontwikkeling, blijkt de bittere afwezigheid van de spiegel, vooral van een positieve spiegel. Nog steeds ontbreekt het je aan bij jouw leven

passende rolmodellen: je ouders en grootouders maar ook de Beatles en de Rolling Stones zijn duidelijk niet gehandicapt. De leraren, filmhelden en romanfiguren - geen van allen is gehandicapt. Oh, er werd natuurlijk wat afgekreupeld, maar dan zijn het uiteindelijk altijd slachtoffers, zelden helden. In het beste geval zijn ze dapper of weten ze zich boven hun lot uit te vechten. Waar je ook kijkt, naar wie je ook luistert, de boodschap is altijd hetzelfde: nee meisje, zo één als jij is absoluut niet de bedoeling. Je bent er nu, we zouden je natuurlijk nooit willen missen. Maar als we je hadden kunnen voorkomen, dan hadden we dat gedaan!

Hoe kun je het dan toch 'maken'. Hoe kun je dan toch je eigen levensplan trekken. Want langzamerhand kom je er wel achter dat je het één en ander zult moeten plannen. Bij jou zal het zeker allemaal niet zo vanzelfsprekend gaan. Hoe kom je er achter dat wie en wat je bent in orde is? Moeizaam! Deze plek, waar je je ontwikkelt, daar kun je je slecht mee identificeren. Daar kun je je alleen nog maar van onderscheiden; soms zelfs alleen maar van distantieren. Nu schijnt dat een veelvoorkomend gedrag te zijn bij jonge mensen. Ik legde er alleen een schepje bovenop.

Deze ontheemdheid is natuurlijk niet alleen voorbehouden aan de kneuzen onder ons. Ook mensen met een andere huidkleur of met een getuigend ander geloof ervaren dit. En dat gaat natuurlijk ook op voor homo's en lesbo's of mensen met een heftig publiek afwijkende mening. Toch zijn er een aantal pikante verschillen.

Bestaat er zoiets als een 'gehandicapten-identiteit'? Is dat dan een sociale of een culturele identiteit? Doven beweren vol overtuiging dat er een 'dovencultuur' is. Zij zijn niet gehandicapt maar een culturele minderheid. Anderen zeggen dat handicap een sociale constructie is. Sommigen beweren dat voor het goed kunnen

ontwikkelen van een eigen identiteit, het belangrijk is op te groeien in gezinnen die zowel qua uiterlijk, achtergrond en cultuur een goede match zijn. Dan kun je langs je neus weg kennis nemen van de verschillende sprekende manier waarop je naast hun leven inrichten en een passend waardesysteem ontwikkelen. Er zijn relatief weinig gehandicapte ouders met 'zelfgemaakte' gehandicapte kinderen. Ook het aantal gehandicapte pleeg- of adoptiefouders is klein. Er bestaat geen land waar eventuele 'kreukel-roots' te vinden zijn. Er is ook geen eigen 'cultuur', zoals in de homo/lesbo-wereld, waar eigen schoonheidsidealen gelden. Het is ook geen keuze, om - zoals met piercing of een tattoo - eens lekker anders te zijn of tegen de draad in je standpunt neer te zetten.

Nee, makke is iets wat iedereen vandaag zo maar kan overkomen. Of omdat je kind doof op de wereld komt, of omdat je zelf in een psychiatrisch ziekenhuis terecht komt, of omdat je vader een hersenbloeding krijgt. Zomaar van de ene op de andere dag krijg je een andere identiteit. En zonder dat je het geleerd hebt of zonder dat je je kunt wenden tot wenkende voorbeelden of gewaardeerde situaties, mag je er het beste van zien te maken. Al deze verschillen maken mijn ontheemdheid tot zo'n bijzondere. Anderen proberen tot bloedens toe uniek te zijn; mij is dit zo maar in de schoot geworpen. Dan is het ook aan mij om daar iets moois mee te doen.

Tot zover dit kijkje in het testament van mijn jeugd. Barstens vol ervaringen en fantastische ontmoetingen. Druk bevolkt en gloeiend eenzaam. Kortom, een bron voor creativiteit, als ik vele schrijvers en andere kunstmakers mag geloven. Je hebt nog eens iets om op terug te vallen, nietwaar? Maar genoeg nu van dit klein leed. Nu is het tijd voor het tellen van de vele zegeningen. Want als je nu toch bent wat en wie je bent, dan kun je dat maar het beste in Nederland zijn, zeggen ze.

Al snel kwam de mens er achter dat constant staan te vermoeiend is en dat de grond zich niet altijd leent voor zitten. Om aan deze beperking tegemoet te komen, werd vervolgens geen melkkrukje of wiel aan ieders achterwerk gebonden. Ook het kussen bood onvoldoende soelaas, dus werd de statische stoel geïntroduceerd. Een knap staaltje marketing van de meubelindustrie. Geen kantoor, theater, huis of school of het staat vol met dit meestal amper verschuifbaar meubel. Als toen stoel en wiel direct met elkaar waren verbonden, dan had nu iedereen zijn eigen mobiele stoel bij zich en zouden theaters, kantoren, huizen of scholen mooie min of meer lege en dus multifunctionele ruimten zijn waar een ieder met zijn eigen stoel plaats zou nemen. Stellooze toegankelijke treinen met alleen tafeltjes en noodremmen; lege auto's met stuur, pedalen en veiligheidsriemen; vliegtuigen waar men zich 'polonaise-gewijs' opstelt; overal hellingbanen, liften, brede doorgangen, afgeplatte stoepen en andere de mobiele stoel faciliterende voorzieningen.

Maar ja, het was een te goede strategie van de meubelindustrie en het aanbod heeft de authentieke vraag praktisch om zeep geholpen. De statische stoel is een feit, zowel binnen als buiten. Resultaat: volgepakte zalen,

Blad goud olieverf op paneel

All blessings come from above

ruimten voi obstakels, trappen en drempels, smalle deuren en geruzie. Al doet helemaal aan de andere kant van het verhaal de dynamische meerzitter voor buiten het ook wel goed. Sterker, nog slimmer dan de meubelindustrie heeft de auto-industrie de samenleving naar zijn hand gezet. Ons onvermogen om in 30 minuten lopend van Utrecht naar Amsterdam te gaan, ervaren we als een ernstige beperking. Alles moet wijken voor de auto-bereikbaarheid: tien meter brede hellingbanen leiden de auto naar speciale snelgoten; drive-in bioscopen en restaurants zijn de gewoonste zaak van de wereld, terwijl binnen onze wijken alles ontwikkeld werd rondom deze super mobiele overdekte sofa. Hij staat net niet in de woonkamer; een garage wordt echter wel op prijs gesteld.

Ergens tussen dit geweld heeft de rolstoel en de daarbij horende infrastructuur blijkaar het loodje gelegd. De voorzieningen voor de auto zijn niet bedoeld voor de rolstoel en met al die stoelen op al die plekken is rolstoel-mobiliteit van de kaart verdwenen. Daarmee trekken kinderwagen, boodschappenkar, rolstoel en andere langzame wielverplaatsers aan het kortste eind. Laten we deze deur maar gauw dicht doen, want als we zo verder denken, twijfelen we straks aan alles.

Laat ons sober en nuchter zijn. We leven in een land waar we goed voor elkaar zorgen. Als iedereen zijn wensenlijstje een beetje binnen de perken houdt, dan is alles te regelen. We weten tenslotte met elkaar dat de bomen niet tot in de hemel groeien, dus moeten we zorgvuldig beslissen wat we met de schaarse rijkdom doen. En omdat in een democratie de meerderheid het voor het zeggen heeft, zal dit naar de hemel snakkend gewas dan ook verdeeld worden door die meerderheid. Dit heeft tot bizarre staaltjes armoe geleid. Armoe qua geld, qua mogelijkheden en qua moraal.

Stel: je doet je best in het leven, je volgt HBO en vindt een prettige baan. Echter, na een jaar of vier begint het te jeuken en besluit je via een post-HBO-cursus jezelf wat bij te spijkeren. Na 18 maanden avondlijk ploeteren zijn je mogelijkheden aanzienlijk toegenomen. Met steun van werkgever, belastingen, onderwijssysteem en thuisfront heb je jezelf nieuwe kansen gegeven. Stel: je doet je best in het leven, je volgt HBO en vindt een prettige baan. Echter, na een jaar of vier begint het te jeuken en besluit je via een post-HBO-cursus jezelf wat bij te spijkeren. Helaas blijf je in je voornemen steken, want de voor jou benodigde voorzieningen bij deze cursus worden niet vergoed. Je hebt tenslotte al een afgeronde beroepsleiding met hulp van voorzieningen gevolgd en verdient je brood met een passende job. Dan is het volstrekt overbodig nog eens extra geld in je te investeren. Voor jou geen 'leven lang leren'. Je moet wel een beetje realistisch blijven met je verlangens; tenslotte groeien de bomen niet tot aan de hemel!

Het was midden in de zomer dat Nederland zich verontwaardigd kon opstellen over dat vreselijke Zweden: gedurende de jaren 1935-1976 waren circa 60.000 vrouwen gesteriliseerd omdat zij ongeschikt voor het nakomelingschap waren verklaard. Variërend van zwakzinnig tot sociaal wat minder sterk hadden zij ongeschikt genetisch materiaal om het Zweedse volk qua samenstelling te kunnen verrijken. Zoals we nu weten waren dit soort eugenetische praktijken niet uniek. Los van Duitsland voerden ook de Verenigde Staten van Amerika zo'n beleid uit en ook in Nederland heeft een proeve van wet met betrekking tot de eugenetica op tafel gelegen.

En je zal maar eenzaam en beurs vanwege verkrachting of incest uiteindelijk in de psychiatrie terecht zijn gekomen: een beetje veiligheid en voorzichtig op zoek naar herstel en nieuw leven. Blijken er op jouw afdeling ook een aantal seksueel ontremde cliënten te verblijven, die vervolgens hun driften niet in toom kunnen houden. Klagen helpt niet; je zit

hier tenslotte vanwege je eigen geweldsgeschiedenis en dit verhaal is natuurlijk gewoon een projectie en hoort bij je aandoening. Vogelvrij verklaard is daarmee je laatste veiligheid en kans op eerherstel door het putje gespoeld.

Of je hebt, ernstig chronisch ziek en met veel energieproblemen, zorgvuldig gepland, een goede, leuke en passende opleiding gevolgd. Als iemand weet hoe die met zijn energie moet omgaan, dan ben jij dat wel. Als iemand weet hoe je flexibel moet wezen, dan ben jij dat wel. Als iemand weet hoe je altijd een reserveplan moet hebben, dan ben jij dat wel. En dan blijkt niemand op deze uitstekend geschoolde en bijzonder toegeruste werknemer te zitten wachten. Veel te groot risico en te belastend voor de collega's. En ook niet goed voor het gezicht naar de klanten toe; dan denken ze misschien wel dat het bedrijf een sociale werkplaats is.

In een pril begin zijn wij elkaar ooit de maat gaan nemen. Landje pik en vreemdelingenhaat dienden als meetlat voor het onderscheid tussen mijn en dijn. Ook nu nog wordt deze meetlat volop gehanteerd, maar ze wordt graag aangevuld met de angst voor de werkelijkheid. Dat levert bizarre staaltjes "vooruitgang" op. Niet uit fatsoen, maar in het streven naar politieke correctheid is discriminatie van gekleurde mensen schijnbaar aan het sneuvelen. En zeker niet door toenemend inzicht, maar onder druk van de grijze lobby en het verdwijnend groen begint ook leeftijd aan smetkracht in te boeten. Een beetje moderne samenleving koestert zijn fikkers en lesbo's - je mag je partner zelfs meenemen naar de koningin -, oh en prijst ons allen, de multiculturele maatschappij gloort aan de einder.

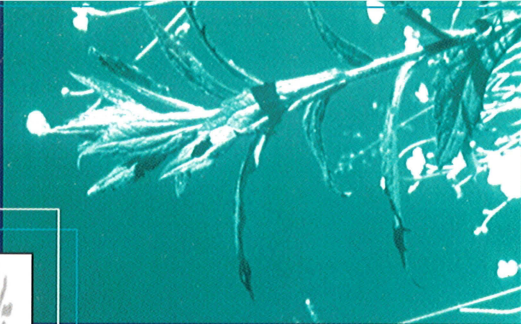
Maar die ene categorie, waar we allemaal met een beetje pech (ziekte of ongeval) of een beetje mazzel (een hoge leeftijd) in terecht kunnen komen, die groep wordt keurig gemedend en voorkomen als de pest. Als je het niet ziet of er over praat, dan is het er ook niet. Tenslotte gaat dit niet over jou, maar altijd over een ander. Op die anderen, daarop projecteren we al onze vooroordelen. Zij moeten vooral realistisch blijven met hun wensenlijstje voor het leven (iets met bomen en de hemel, of zo). Die mensen verklaren we tot objecten van zorg. Alle facetten van hun menselijk bestaan worden dan omgeven door een verstikkende deken van bemoeienis. Bij die categorie passen vanzelfsprekend begrippen als abortus en euthanasie. Daar moet je vragen stellen over verantwoord ouderschap, terwijl de rest van de wereld maar aanftokt en kinderen verknaalt zonder zelfs maar aan het bestaan van die vraag te denken.

De arts-ethica Maria Cristina Baldicci stelde onlangs in Geneeskunst en Moraal, het tijdschrift van de Universiteit van het Heilig Hart in Rome, dat gehandicapten “moeten samenwerken met God om pijn en verdriet te voorkomen” door hun seksuele verlangens om te zetten in vriendschap of iets anders transcendentiaals. L'Osservatore Romano, de spreekbuis van het Vaticaan, gaf zijn volledige steun aan deze opvattingen maar gaf aan dat onthouding of eventueel sterilisatie helaas noch door de Staat noch door artsen kan worden afgedwongen.

Een veredeld struisvogelgedrag. Als je mee doet met die flauwekul van gelijke behandeling en kansen, dan geef je toe dat het ook over jezelf gaat. Dan geef je toe aan waar je niet over wilt denken.

Nee, deze beschaving - onze samenleving - moet zijn grote sprong voorwaarts nog echt maken: de realisatie van een rechtvaardige en fatsoenlijke samenleving. Het is onverstandig de wereld slechts eenzijdig te aanschouwen. Dan ontbreekt het perspectief en de helft ontgaat aan je waarnemingsvermogen. Het gaat er niet alleen om hoe u de dingen onder elkaar regelt. Het gaat er vooral ook om hoe u die dingen regelt voor diegenen die niet tot 'uw groepje' behoren. Of ligt de grens van uw fatsoen bij de grens van uw 'landje'. Beperking, kwetsbaarheid, eindigheid, afwijking zijn geen negatieve begrippen. Ze horen tot het brede spectrum van wat wij leven noemen. Het zijn ook geen romantische, het lijden verheerlijkende begrippen, maar indicatoren voor groei, diepgang en ontwikkeling. Als wij deze aspecten van het leven weten te aanvaarden en vooral te waarderen, dan

Ik heb het niet over rechten en plichten. Ik heb het zelfs niet over naastenliefde en solidariteit. Ik heb het over u, over het fatsoen in uw eigen leven. Over de keuzen die u maakt, voor uzelf en voor anderen. Over dat wat u dacht uit de weg te kunnen gaan en nog slim te vinden ook. Ik heb het over uw ontmoeting met mij in de spiegel van uw ziel. Ik wil u daar zo graag ontmoeten en herkennen. Ik wil u zo graag meenemen in de heemtuin van mijn leven. U de bereklauw laten ruiken, aan de distel voelen, schuilen onder het hoefblad en de brandhetel aaien. Want welke trucs we ook ontwikkelen om te voorkomen of te herstellen, wat voor uitsluitingskunsten we ook toepassen, hoe openlijk of verborgen we onze angst en weerzin koesteren - er is geen ontkomen aan. We zijn net onkruid, al die mensen met makke.

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO)

is een onafhankelijk en strategisch adviesorgaan van de regering.

De Raad adviseert over beleidsvraagstukken die de participatie en de stabiliteit van de samenleving betreffen. De RMO bestaat uit negen onafhankelijke kroonleden:

de heer dr. A.P.N. Nauta, (wnd. voorzitter), de heer drs. H.J. Kaiser (vice-voorzitter), mevrouw Y. Koster-Dreese, mevrouw drs. N. Schoemaker, mevrouw prof. dr. J. de Savornin Lohman, de heer prof. dr. P. Schnabel, mevrouw drs. E.M. Vermeulen, vacature voorzitter en lid.
De heer drs. F. Vos is algemeen secretaris.

Raad voor Maatschappelijke

Ontwikkeling

Postbus 5845

2280 HV RIJSWIJK

telefoon 070 340 52 94

fax 070 340 54 46

E-mail rmo@vws.nl

OPMAAK:
CLOWNFISH CC,
WASSENAAR

SCHILDERIJEN:
ADA BREEDVEID

